

חינוך לחיים

פרשת בלק

את דברי בלעם על עם ישראל "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה" דרשו חז"ל "כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית, לקרוא את שמע ולהניח תפילין. לא ישכב בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטורפו. כיצד? קורא את שמע על מיטתו ומפקיד רוחו ביד המקום. בא מחנה וגיס להזיקם, הקב"ה שומרם ונלחם מלחמתם ומפילים חללים"

וכתב הט"ז מדוע נמשל המשכים קום בבוקר ומתגבר על יצרו לאריה? מפני שטבע האריה שאין לו יראה משום בריה, כמו שאמרו חז"ל שאימת האריה על כולם, מפני שהוא מלך החיות, כמו שנא' בישעיה: "אשר יהגה האריה והכפיר על טורפו, אשר יקרא עליו מלא רועים, מקולם לא יחת ומהמונם לא יענה", וכמהו צריך האדם שלא יעלה על ליבו מורא יצרו, אף שהוא תקיף ממנו, ויתגבר עליו בכל כוחו.

והוסיפו צדיקים על דברי הט"ז ואמרו שלא לחינם נבחר האריה לשמש כדוגמה ומופת להשכמת הבוקר שכן האריה אותיות יראה, ותוחכת מוסר יש כאן לאדם שמיד בקומו בבוקר יעמיד את יראת ה' מול פניו, כמו שנא' "ראשית חכמה יראת ה'", וכמו שמובא בשם האר"י ז"ל "שהיראה היא ראשית דעת" ולכן הוסיף הרמ"א והתחיל את הגהותיו על השו"ע בתיבות "שויתי ה' לנגדי תמיד" – "הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים" וכן אמרו שתיבת "הן" שבפס' "הן עם כלביא יקום", היא בגימט' "מודה" כי סדר יומו של בן ישראל מתחיל באמירת "מודה אני לפניך" והודיה להקב"ה על שהשיב לו את נשמתו ובקבלת עול מלכותו עליו למשך היום כולו.

וגם שקשה לו במיוחד בתקופה הזו שיוצאים לחופשה צריך לזכור את דברי מגיד ממזריטש שדורש את לשון הכת' כאן: שמה הוא כפל הלשון לביא וארי? אלא הבדל יש ביניהם, שכן הלבאי חלש יותר מהארי החזק ממנו, וללמדנו בא שאם האדם משכים לקום ממיטתו, גם אם הוא עדיין בתחילה בגדר לביא ואין הוא מספיק חזק להתגבר על יצרו שמטיל עליו עייפות ולא נותן לו להתחיל לעבוד את ה' יתברך, עדיין מכיוון שהוא התחיל במצווה מסייעים לו מן השמיים להמשיך, כמו שאמרו חז"ל "הבא ליטהר מסייעין אותו" ואז הוא הופך להיות כארי שהוא חזק מהלבאי.

ההשכמה בבוקר היא עניין גדול וחשוב ואמר הגר"א שאם יקבל על עצמו להשכים קום, ולקבל עול תורה יסורו ממנו כל המכשולים באותו יום וכמו שנא' "גופא, בתר רישא גריר" – שכל הגוף נגרר אחרי הראש, כך כל היום נגרר אחרי תחילתו, וכך מסביר "הבא להורגך השכם להורגו" שמי שרוצה להרוג את היצר הרע שמתנכל לו ורוצה להורגו – יהרגנו בזה שישכים בבוקר לעבוד את ה' יתברך.

ולא לחינם נסמכה השכיבה אצל הקימה שהרי אחר הנא' "הן עם כלביא יקום" נאמר "לא ישכב" מפני שקימתו של האדם תלויה בשכיבתו וכפי ששוכב לישון בלילה כך הוא קם בבוקר. כי גם בשעת השכיבה יש לאדם להתגבר כארי על צעת היצר שמרפה את ידיו וגורם לו לעלות מאוחר על משכבו, ובכך גורם לו לאחר את קימתו וכל היום שלמחרת עייפות נסוכה על פניו, ואין בכוחו לעבוד את ה' כראוי ולא לעשות את מלאכתו כנדרש. והעצה לכך היא "אם זכרתך על יצועי באשמות אהגה בך" – אם כששוכבים בלילה זוכרים את ה' יתברך וקוראים קריאת שמע כראוי, זוהי סגולה שיוכלו לקום באשמות הבוקר ברצון טוב לעסוק בתורה.

וכך דרשו את דברי ר' יהושע בברכות לבניו "הקדימו והחשיכו והכנסו לבית הכנסת, כדי שחייכם יתארכו" כי בשביל להגיע להשכמת הבוקר ולהקדים להכנס לבית הכנסת, צריך להתגבר כבר בחשיכה ולהקדים את זמן השינה ואז אפשר להשכים קום כראוי. והרי ידוע שהסעיף הראשון בטור ובשו"ע עוסק בסדר השכמת הבוקר "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו" ורגיל יה לומר בעל "צורר החיים" שהחלק הקשה ביותר לקיום, מכל סמני השו"ע הוא הסעיף הזה שבסימן הראשון – "כי הוא המפתח לכל הסימנים ובלעדיו כל הסמנים אין להם קיום"

וכך היה רגיל ר' מאיר מפרמישלאן להסביר את דברי הרמ"א כאן "ובעת משכבו ידע לפני מי הוא שוכב" וכי מה עניין שכיבה אצל עמידה? אלא, מי שהולך לישון כמו בן אדם, משכים כבן אדם ומתגבר כארי לעבודת הבורא. אבל מי שהולך לישון כמו סוס... גם משכים כמו סוס...

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com